

Problematyka migracji w Unii Europejskiej – wybrane zagadnienia

Wstęp

Przedmiotem moich rozważań są migracje w Unii Europejskiej na przykładzie Polski. Otóż migracja jest zjawiskiem wieloaspektowym, zaś decyzje o migracji wynikają z różnorodnych przesłanek politycznych, ekonomicznych, społecznych i rodzinnych. Warto podkreślić, iż w ostatnich latach wyraźnie wzrasta znaczenie czynników ekonomicznych, co świadczy o tym, że dominują migracje zarobkowe. Należy zauważyć, iż Polska nadal pozostaje krajem z przewagą emigracji nad imigracją. Jest również jednym z niewielu państw członkowskich UE, wykazujących ujemne saldo migracyjne. Z kolei najczęściej podejmowanym w debacie publicznej i badaniach naukowych tematem o konotacjach migracyjnych są wyjazdy zarobkowe Polaków, rozpatrywane przede wszystkim z punktu widzenia konsekwencji dla państwa wysyłającego.

W związku z narastającą globalizacją, niezależnie od istniejących granic państwowych, dokonuje się wymiana myśli, idei, akcji politycznych, działań ekonomicznych i społecznych, nieustanna wymiana ludzi, a wszystko to powoduje pojawienie się nowej tożsamości i stanowi tworzenie rozmaitych przestrzeni społecznych, w których ponad granicami państw formują się złożone sieci politycznych, ekonomicznych oraz społeczno-kulturowych powiązań łączących migrantów i osoby, które pozostały w danym państwie¹.

¹ M. Okólski, *Współczesne europejskie migracje międzynarodowe a dynamika procesów integracyjnych*, „Studia Socjologiczne” 2011, nr 1, s. 13.

Otóż ze względu na wzrost zainteresowania pojęciem migracji przez wiele różnych dyscyplin naukowo-badawczych, w literaturze przedmiotu istnieje obecnie kilka podstawowych definicji tego terminu. Innymi słowy, migracja stanowi fakt świadomie zamierzonych, przestrzennych przemieszczeń ludności, wynikających bezpośrednio ze zmiany miejsca zamieszkania bądź pobytu i dokonujących się między jednostkami osiedlowymi w ramach granic jednostek terytorialnych państwa bądź wykraczających poza jego polityczne granice.

Należy przy tym jednak pamiętać, iż migracja, która polega na trwałym lub czasowym opuszczeniu miejsca stałego pobytu i przemieszczeniu się na inne miejsce, stanowi proces społeczny, wywierający znaczący wpływ na dziejach ludzkości².

Początek wielkich migracji stanowi wiek XVII. W istocie już od zarania dziejów ludzkość podejmowała różnego rodzaju migracje, a jednostki i całe grupy przemieszczały się w poszukiwaniu lepszych warunków bytowych, bezpieczeństwa i schronienia przed konfliktami zbrojnymi, prześladowaniami oraz klęskami żywiołowymi³.

Istotnym wydaje się być również fakt, iż w Europie okresu oświecenia wyróżniono cztery typy migracji. Pierwszy z nich stanowiły migracje zarobkowe kobiet i mężczyzn ze wsi, w wyniku których ludność uciekała od konieczności płacenia fiskalnych obciążeń i szukała lepszej pracy oraz życia w mieście. Z kolei drugi rodzaj stanowiły migracje inteligencji, nauczycieli, uczonych, członków elit oraz urzędników, istotne z punktu widzenia wymiany i przepływu wiedzy i doświadczeń. Trzeci typ migracji stanowiły wędrówki grup rzemieślników oraz praktykantów do miast, zaś czwarty rodzaj wiązał się z kwestią religijnego i politycznego uchodźstwa⁴.

² P. Kraszewski, *Typologia migracji* [w:] *Migracje – Europa – Polska*, W. J. Burszta, J. Serwański (red.), Poznań 2003, s. 27.

³ A. Walaszak, *Migracje w historii Europy – kilka uwag niekoniecznie nowych*, „Przegląd Polonijny” 29 (2003) nr 3, s. 13.

⁴ Tamże, s. 28.

Imigranci stają się powoli trwałym elementem naszego krajobrazu, a w niedalekiej przyszłości społeczeństwo polskie stanie się znowu, po przeszło stu latach, społeczeństwem wielokulturowym. Współpraca w zakresie migracji pod wieloma względami powiązana jest z ochroną przed przestępczością czy terroryzmem. Problematyka migracji w perspektywie przyjęcia do Unii Europejskiej, była tematem wielu dyskusji, a prognozy dotyczące migracji były wysuwane na podstawie doświadczeń innych krajów UE. Za najważniejszy jednak czynnik wywołujący migracje uważano bez wątpienia zróżnicowanie w rozwoju ekonomicznym Polski i krajów członkowskich Unii Europejskiej⁵.

Otóż swoboda przemieszczania się oraz wyboru miejsca zamieszkania i pracy okazała się być jedną z fundamentalnych swobód Unii Europejskiej. Z kolei rozszerzenie UE nie wywołało masowych ruchów migracyjnych, nawet w przypadkach krajów, które zliberalizowały dostęp do swoich rynków pracy.

Również kryzys gospodarczy, jak dotąd, nie spowodował masowych powrotów. Czynniki skłaniające polskich migrantów do pozostania w kraju emigracji to z reguły: globalny charakter kryzysu, rodzina w kraju emigracji czy też długi okres pobytu za granicą. W przypadku utraty pracy, plan utrzymania się na emigracji polega na zdaniu się na najbliższą rodzinę, życiu z oszczędności, akceptacji niższych stawek wynagrodzenia czy nawet przejściu do tzw. szarej strefy. Istotne jest to, że część polskich emigrantów spotkała się już z brakiem możliwości znalezienia pracy i niską dostępnością do świadczeń społecznych. Związane jest to często z niespełnieniem wymogów krajów przyjmujących⁶.

W obliczu kryzysu gospodarczego, imigranci, w tym Polacy, w pierwszej kolejności doświadczyli zwolnień. Wynika to głównie z zasady, iż najpierw zwalniane są osoby z najkrótszym stażem, a to właśnie najczęściej imigranci zostali zatrudniani jako ostatni.

⁵ T. Stpiczyński, *Polacy w świecie*, Warszawa 1992, s. 25.

⁶ K. Iglicka, *Powroty Polaków w okresie kryzysu gospodarczego. W pętli pułapki migracyjnej*, Raport z badań Centrum stosunków międzynarodowych, „Raporty i Analizy” nr 1/09, s. 3.

Polacy są również aktywni na niemieckim rynku pracy, prowadząc na miejscu samodzielną działalność zarobkową. W opinii pracodawców i związków zawodowych Polacy są umotywowani i prezentują wysoki etos pracy. Również Norwegowie uznają większość Polaków za zdyscyplinowanych i praworzędnych⁷.

Celem polityki migracyjnej UE jest zapewnienie na każdym etapie skutecznego zarządzania przepływami migracyjnymi, sprawiedliwego traktowania obywateli państw trzecich przebywających legalnie w państwach członkowskich, a także zapobieganie nielegalnej imigracji i handlowi ludźmi oraz wzmocnienie ich zwalczania⁸.

W przypadku kontroli granicznej kluczowe było podpisanie w miejscowości Schengen 14 czerwca 1985 roku umowy w sprawie stopniowego znoszenia kontroli na wspólnych granicach pomiędzy Republiką Federalną Niemiec, Francją, Belgią, Holandią oraz Luksemburgiem. Otóż zgodnie z Układem z Schengen – Państwa Członkowskie zobowiązały się do podejmowania konkretnych działań mających na celu zlikwidowanie kontroli granicznych, co mogło nastąpić dzięki harmonizacji przepisów poszczególnych państw odnośnie kontroli granicznych. Przewidziano nim także stworzenie wspólnych zasad dotyczących polityki wizowej⁹.

Warto również wspomnieć o Konwencji Wykonawczej do Układu z Schengen, której głównym celem było wprowadzenie środków mających zapobiegać wjazdowi na terytorium strefy Schengen osób stanowiących zagrożenie dla porządku i bezpieczeństwa publicznego. Konwencja ta wprowadziła również wymóg zharmonizowania polityki wizowej¹⁰.

⁷ M. Moszyński, *Migracje polskich pracowników do Niemiec w perspektywie pełnego otwarcia rynku pracy* [w:] *Polski rynek pracy w warunkach integracji europejskiej*, S. P. Balcerzak (red.), Warszawa 2009, s. 18.

⁸ J. Barcik, A. Wentkowska, *Prawo Unii Europejskiej po Traktacie z Lizbony*, Warszawa 2011, s. 171.

⁹ M. Duszczyk, *Polityka imigracyjna Unii Europejskiej...*, s. 145.

¹⁰ *Konwencja Wykonawcza do Układu z Schengen z 19 czerwca 1990 roku.*

Ważnym wydaje się być również fakt, iż zasady dotyczące wprowadzenia wspólnej polityki wizowej i azylowej oraz kontroli granicznej uległy zasadniczemu rozbudowaniu po wejściu w życie Traktatu Amsterdamskiego. Warto również dodać, iż dla polityki kontroli granic bardzo ważne było uzyskanie zgody Państw Członkowskich na ustanowienie Europejskiej Agencji Zarządzania Współpracą Operacyjną na Zewnętrznych Granicach Państw Członkowskich (FRONTEX)¹¹.

Niekontrolowana migracja może doprowadzić do zagrożenia terroryzmem, sprzyja powstaniu zorganizowanych grup przestępczych, przemytowi niebezpiecznych ładunków, narkotyków oraz prowadzi do wzrostu przestępczości. Odwołując się do przekraczania wschodniej granicy przez uchodźców z Gruzji, Armenii i Czeczeni należy dodać, iż są to dość niestabilne republiki, które są źródłem ogromnych problemów wewnętrznych związanych z terroryzmem separatyzmem itp. Szczególnie Moskwa obawia się wpływu jaki Gruzja może wywierać na Kaukaz Północny. Jest to strach przed wykorzystaniem ze strony tych republik terytorium Gruzji przez północnokaukaskich bojowników jako zaplecza do prowadzenia walki przeciwko Moskwie. Również relacje pomiędzy Armenią i Czeczenią, mimo że pozycja Rosji jest tam bardzo silna, nie są pozbawione napięć i konfliktów. Państwa te narażone są na konflikty polityczne i zagrożenie terrorystyczne, dlatego duże znaczenie odgrywa tu polityka wizowa i ciągła kontrola.

Podsumowując pragnę zapewnić, iż Polska ma szansę na zmianę statusu z kraju emigracyjnego na imigracyjny. Masowy odpływ siły roboczej otwiera przed Polską możliwość przeprowadzenia ważnych reform, co w konsekwencji w dłuższej perspektywie czasu może pozwolić na osiągnięcie wyższego poziomu rozwoju cywilizacyjnego, tak jak miało to miejsce w drugiej połowie XX w. w krajach Europy Południowej. Jak słusznie podkreśla M. Jerzak,

¹¹ Rozporządzenie 2007/2004 z 26 października 2004 r. *ustanawiające Europejską Agencję Zarządzania Współpracą Operacyjną na Zewnętrznych Granicach Państw Członkowskich Unii Europejskiej* (DZ. Urz. UE L 349 z 25 listopada 2004 r.).

zwiększenie zakresu deregulacji rynku pracy w Polsce może nastąpić przede wszystkim poprzez uelastycznienie stosunków pracy, szersze stosowanie zróżnicowanych form zatrudnienia, przenoszenie negocjacji płacowych na coraz niższe szczeble, a także poprzez ograniczenie ingerencji państwa w funkcjonowanie rynku pracy.